

Apus de soare • Viforul •
Luceafărul

Prefață și referințe critice de Oana Soare
Fișă biobibliografică de Lucian Pricop

CUPRINS

<i>Barbu Delavrancea și trilogia Moldovei (Oana Soare).</i>	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	20
<i>Referințe critice</i>	23
<i>Notă asupra ediției</i>	33
APUS DE SOARE	35
VIFORUL	105
LUCEAFĂRUL	197

LBRIS

We know
books

APUS DE SOARE

(1503-1504)

Dramă în 4 acte

PERSONAJELE

ȘTEFAN CEL MARE
BOGDAN
LOGOFĂȚUL TĂUT
POSTELNICUL TOADER
VORNICUL JURJ
HATMANUL ARBORE
PÂRCĂLABUL DRAGOȘ
PÂRCĂLABUL ALEXA
PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ
PÂRCĂLABUL ȘANDRU
PÂRCĂLABUL COSTEA
PÂRCĂLABUL NEGRILĂ
BĂTRÂNUL ȘTEFUL, fost pârcălab
BĂTRÂNUL HRĂMAN, fost
pârcălab
PAHARNICUL ULEA
CLUCERUL HRINCOVICI
VAMEȘUL CHIRACOLA
CLUCERUL MOGHILĂ
ȘTOLNICUL DRĂGAN
JITNICERUL STAVĂR
PETRU RAREȘ
DOFTORUL IERONIMO DA
CESENA
DOFTORUL ȘMIL
DOFTORUL KLINGENSPORN

ȚUGULEA MOGHILĂ
UN PIETRAR
UN CURTEAN
DOAMNA MARIA
IRINA, fata pârcălabului Dajbog, †
1476
REVECA, fata comisului Huru, † 1476
BĂLAȘA, fata pârcălabului Oană,
† 1484
ILINCA, fata pârcălabului Gherman,
† 1484
DOMNICA, fata hatmanului Arbore
ANCUȚA, fata pârcălabului Toader
OLEANA, fata vornicului Duma
FIRA, fata pârcălabului Dragoș
LISANDRA, fata pârcălabului Alexa
JOIȚA, fata pârcălabului Ivenco
NEAGA, fata pârcălabului Șandru
ILEANA, fata pârcălabului Ivașcu
HERA, fata pârcălabului Grumază
STĂNIȘOARA, fata pârcălabului
Ieremia
OANA
DOCHIA
Căpitani, copiii de casă, aprozi, hotnogi,
hânsari etc.

ACTUL I

*În stânga, o aripă a castelului din Suceava, cu ferestre cu grătii de fier, sfârșindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de piatră. O ușă dă pe terasă. Mai departe se vede turnul castelului. În dreapta, o poartă. Ceva mai în fund, un puț cu două roate și cu un colac de piatră. O albie cu apă de nălbit. Lângă puț, o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu arbori și copaci bătrâni, înconjurată cu ziduri vechi. Jețuri, scobite în piatră, la umbra copacilor. În fund, o parte din orașul Suceava și valea râului Suceava șerpuiind dinspre munte. E o zi de toamnă.
Vântul suflă. Frunzele cad.*

SCENA I

IRINA, REVECA, BĂLAȘA, ILINCA, ILEANA, DOMNICA,
ANCUȚA, OLEANA, FIRA, LISANDRA, JOIȚA, HERA,
NEAGA, STĂNIȘOARA, OANA, DOCHIA ȘI ȚUGULEA
MOGHILĂ.

(La ridicarea cortinii toate lucrează.)

IRINA: Cum, cum?

FIRA: Ei, așa... Zic, se duse, se duse, până dete d-un balaur...

JOIȚA: Mai încet, Hera. Dai peste țeavă... De un ce, Zamfiro?...

Și tu, Lisandra, bate mai domol... Na! iar ai încurcat firele...

LISANDRA: De un balaur... Stați... A sărit tindechea.

ILEANA: Cu gândul la Orhei. D-a mai sări o dată, să știi că rămâi,
ca mine, fată bătrână.

REVECA: Ba ca mine...

IRINA: Ba ca mine...

BĂLAȘA: Ca voi... ca noi...

ILINCA: Dumnezeu să ție pe pârcălabul Alexa din Orhei.

NEAGA: Lasă focului basmul. La noapte. Vântul se umflă.

Frunzele cad. Va fi numa bine: noapte, vijelie, basm, și eu să mă ghemuiesc lângă dada Irina.

(S-aud toaca și clopotile.)

REVECA: Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu bostanul fiert și fagurii de miere și ulciorul cu apă rece.

DOCHIA: S-aducă mama, bunica maichii.

IRINA *(către Țugulea)*: Și tu? Ce stai ca un țap logodit?... Ești mândru... Ai sabie... Și ce-ai să faci cu ea?

ȚUGULEA *(face cu mâna ca și cum ar tăia)*: Să...

IRINA: Măăăă...

ȚUGULEA: Hî-hî...

IRINA: Când?...

ȚUGULEA: Iacă ș-acuma...

IRINA: O! bătu-te-ar potca! *(Îl mângâie.)* S-ajută mării Dochii.

Dar, vezi, ține-ți firea, nu-ți pune mintea cu bostanul.

(Fetele râd.)

ȚUGULEA: Apoi... dă... maică, maică! *(Iese.)*

SCENA II

CELE DE SUS, AFARĂ DE ȚUGULEA ȘI DOCHIA.

LISANDRA: Am țesut bine, dadă Reveca?

REVECA: Nu bate într-o parte. Apucă spata drept de mijloc.

ANCUȚA: Dar eu?

REVECA: Mai bine... Nu strânge cârligele. Așa... mânele-n voie... ca și cum te-ai juca.

DOMNICA: Verdele ăsta, or ăsta, dadă Reveca?

REVECA: Privește firea... Aci, școala și învățătura. Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte și vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se învechesc... și nimic murdar... Da, bine...

STĂNIȘOARA: Uf! Doamne, Doamne!

REVECA: Ce, moțato? Ți s-a urât? Binișor. Ghergheful e de răbdare.

JOIȚA: Iacă și barba părintelui Ivașcu din Hotin...

IRINA: Ba părul tău de oaie creață.

HERA: Am isprăvit. Nu mai am țevi.

BĂLAȘA: Da, dar pe dinafară cine-a dat?

HERA: Numai la două. Le desfac și le fac.

OLEANA: E bine, Reveca?

REVECA: A! o minune! Ai zice că de când te-ai născut ții furca-n brâu. Da... da... Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gâlcă. Deștele tale mulg caierul, și caierul se topește, și fusul zbârnâie și plutește parc-ar avea aripi. O! ciută zglobie, tu ai să ții casa c-un fus... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?

OANA: Mai am puținel și le nălbesc. Prea multe. Și nu mă plâng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gânduri...

REVECA: Mă băiete – că porți părul bălan ca plăieșii – ce spui? Ce gânduri?

OANA: Nu vedeți ce de fășii? Și încă trei cămăși de in, d-ale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn ăl mare...

ILINCA: Fa Oană, ție ți-e lene.

OANA: Ba...

BĂLAȘA: Fa Oană, ție ți-e foame.

OANA: Ba...

BĂLAȘA: Fa Oană, pe tine te ține degeaba la curte.

OANA: Dă...

IRINA: Fa Onișor, cin' ți-a dat ție betele astea de argint?

OANA: Slăvitul.

REVECA: Dați pace fetei... Ce e, Oană, cu gândurile tale?

OANA: Ce să fie?... Prea multe fășii... Prea multe...

REVECA: Nu-i trebuie? De ce te plângi?

OANA: Da... îi trebuie... Dar de ce așa de multe?... Și buna doamnă, când mi le-a dat, mi-a zis: „Până diseară să le faci... Și mai lungi,

Oană, mai lungi.“ Și-a oftat. Și, plecând, am văzut-o făcându-și cruce.

TOATE: Făcându-și cruce?

OANA: Da... Mie îmi miroase a război...

TOATE: A!

ILINCA: Război... că de mult nu fusese... Aproape de doi ani... Și se-mplinesc douăzeci de ani de când pârcălabii Gherman – bietul tata – și Oană, tovarășul lui, picară din turnul Cetății-Albe... Și-a zis Oană lui Gherman: „Scapă tu!“... Și-a răspuns Gherman lui Oană: „Ba tu!“... Și s-au grijit amândoi, și și-au iertat păcatele unul altuia... Și-a zis Oană lui Gherman: „Ție-l Dumnezeu pe Ștefan!“... Și-a zis Gherman lui Oană: „Amin!“... Ș-au pierit ei cu toți ai lor...

IRINA: Sunt douăzeci și șapte de ani încheiați de când pieri floarea Moldovei la Războieni. Trosnea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru voievod... Flacăările se-nălțau până la cer... Și el țipa: „Nu vă lăsați!“... Și pârcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: „Nu ne-om lăsa, dar du-te“... Și comisul Huru, și postelnicul Hrâncu îl târâră afară din luptă, rupându-i vestmintele de pe el, și i-au zis: „Du-te, că Moldova nu piere, d-om pieri noi“... Și s-au stins și Hrâncu, și Huru, și Dajbog, cu toți boierii mari și mici, bătrâni și tineri, până la unul, că Mohamed, văzându-i, a șoptit lăcrămând: „Oh! țara aceasta nu va fi a mea!“... Și sfântul s-a dus și-a adunat plăieșii, și-a adulmecat pe Mohamed lovindu-l de dinapoi și din lături până l-a trecut Dunărea... Și-a pus peatra săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumii: „Aici, eu am fost frânt, să cunoască și să știe toată suflarea din țară că a fost cu voința lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, și lăudat să fie numele lui în veacul vecilor“.

TOATE: Amin!

REVECA: În patruzeci și șase de ani, treizeci și trei de bătălii, două fără izbândă și treizeci și una de biruinți! El să trăiască, și Moldovei i-e bine!

ILEANA: Va trăi cât Matusalem, știu eu...

DOMNICA: Și eu...

LISANDRA: Și eu...

JOIȚA: Și eu...

HERA: E înzăoat!

NEAGA: Când s-a născut, l-a scădat în sânge de șerpoaică...

IRINA: Și de vultur... Să se strecoare și să se înalțe...

SCENA III

DOCHIA, ADUCE, P-UN CÂRPĂTOR, BOSTANUL SPART ÎN BUCĂȚI. IES ABURI. ȚUGULEA, PE DOUĂ TĂVI DE ARGINT, FAGURI DE MIERE, PERE ȘI STRUGURI. OANA SE DUCE CU UN VRAF DE FĂȘII LA PUȚ ȘI LE-AȘEAZĂ ÎN ALBIE.

ȚUGULEA: Loc, loc... struguri mascați... parcă ar fi lacrimi... și faguri cu miros de sulcină... și pere ca...

REVECA: Cum?

ȚUGULEA: Iacă o vorbă.

REVECA: De unde știi?... Șterge-te la nas... Uf! și ai și sabie... Multe urzici ai tăiat...

ȚUGULEA: Sunt moldovean... Țugulea al lui Moghilă... Să nu râzi de mine... Măria-sa doamna m-a pus să-nvăț slujbă domnească... Pân' la sabie...

REVECA: Săt... Vine...

SCENA IV

ȘTEFAN VINE DE LA DREAPTA DIN OGRADĂ. MUSTĂȚILE ȘI PĂRUL, APROAPE ALBE. C-O MÂNĂ ȚINE PE DOAMNA MARIA, CU ALTA O SABIE DREAPTĂ CU MÂNERUL CRUCE. LA CÂȚIVA PAȘI, CÂȚIVA CURTENI ȘI APROZI ÎN HAINE ÎMPODOBITE.

ȘTEFAN: Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteți pui de găină când trece uleul... Parcă sunteți un stol de vrăbii încremenite

în stuhăraia din iazuri când aude chiotul... Parcă sunteți niște flori de luncă când n-adie vântul... Smerite? Mie nu-mi plac oamenii smeriți... Veniți să vă blagoslovesc. (*Fetele se apropie sfioase.*) Împrejurul meu... așa... așa... ca ierburile crude de pe bătrânul turn al Sucevei... Da... da... sărută mai bine, nu te sfii, Ilinco... mai bine, fata pârcălabului Dajbog... Da... da... pe rând... Ileană, erai mică când pieri Hrâncu... Și tu, Oleană, ai să vezi pe tat-tău Duma. (*Toate sărută mâna domnului. Țugulea nu se mișcă, încremenit.*) Dar tu? Tu ești stană de piatră? Ai sabie? A? Bine. Din moșoroi, Moghilă. (*Vede pe Oana înlemnită cu fășiile în mâini.*) Dar tu? Băbătie! Ce speli? Știi tu pentru cine nălbești?

OANA: Da...

ȘTEFAN: Pentru cine?

OANA: Pentru preaslăvitul nostru stăpân...

ȘTEFAN: Pentru preaslăvitul nostru stăpân... Pentru osul lui! De câte ori îmi înfăș pulpa dreaptă zic doamnei: „Oana, piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana.“ (*Scapă sabia într-adins.*) Oană... (*Oana ridică sabia, i-o dă și dă să-i sărute mâna, dar n-o ajunge.*) Să mă cobor la tine, or să te-nalți la mine? Privește drept în dreptul ochilor mei. A! tu plângi, Oană? Și de ce? Aide... vino încoace... bătrâna mea prietenă. Pe creștetul tău să cază sărutatul voievodului ca ploaia peste holdele verzi. (*O sărută în creștet*). Destul ați lucrat. (*Face semn să se ducă. Fetele se duc binișor și în ordine.*) Apune soarele pe după trâmbele fumurii. Să lucrăm și noi. (*Se uită lung după ele, mai ales după Oana.*)

DOAMNA MARIA: Seamănă cu măria-ta... Ca două picături de apă...

ȘTEFAN: Una care pică acum și alta care a picat odinioară... Abur... risipit... Pe una o văz... pe cealaltă...

SCENA V
ȘTEFAN ȘI MARIA

DOAMNA MARIA: Stăpânul meu, toamna a sosit, soarele apune trist, și în urma lui, o baltă de sânge. Vremea o să se strice... Ploi subțiri cari pătrund... frig... viscol. Rămâi, sfântul meu stăpân...

ȘTEFAN (*trăgându-se pe un jet*): Te rogi ca un copil... întâiași dată...

DOAMNA MARIA: Întâiași dată... (*Îi ia mâinele amândouă.*) Ah! Moldovo, căci nu ți-e milă...

ȘTEFAN: Milă?

DOAMNA MARIA: De mine...

ȘTEFAN: De tine și de Moldova. De una fără alta, nu... nu-mi stă-n putință. Domnul care desparte ce e al lui de ce e al țării...

DOAMNA MARIA: Dar nu vezi măria-ta...

ȘTEFAN: Că sunt bătrân...

DOAMNA MARIA: Nu...

ȘTEFAN: Că sunt bolnav...

DOAMNA MARIA: Nu... nu... adică...

ȘTEFAN: Adică, da...

DOAMNA MARIA: Abia te văzui mai bine...

ȘTEFAN: Mario, Mario, ce bolnav? Ce picior? Uită-te la mine...

Așa privește un om bolnav? Și nu merg bine? (*Face câțiva pași, apăsând ceva mai adânc pe piciorul drept.*) Ieri nu-mi zâmbiși când încălecai pe Voitiș?

DOAMNA MARIA: Da... Păreai un arhanghel!

ȘTEFAN: Ei...

DOAMNA MARIA: Rămâi, stăpâne! Îngrijești de Moldova îngrijind de sănătatea ta...

ȘTEFAN: Pocuția...

DOAMNA MARIA: Iarnă... Viscole...

ȘTEFAN: Ah! Pocuția!

DOAMNA MARIA: Să începă primăvara...

ȘTEFAN: Iarnă e aici (*arată părul*), și niciodată primăvara nu va mai sosi. Iarna călăreți moldoveni străbat codrii, s-amestecă cu viforul și cad asupra cetăților și turnurile lor să năruie. Viforul are ochi! Și pe când ai noștri deschid partii prin nămeți, leșii se cocoloșesc la Halici, la Lew, care pe unde apucă.

DOAMNA MARIA: Măria-ta!

ȘTEFAN: A... Doamnele nu sunt femei... Femei sunt destule...

DOAMNA MARIA: Nu, măria-ta... (*Surâde.*)

ȘTEFAN: Așa da, Mario! Râsul tău... Erai de paisprezece ani când mi-ai răs întâi... Ah! Munteanco! nu-mi strica socotelile... Mai târziu oi fi or n-oi mai fi...

DOAMNA MARIA: O! ce zici...

ȘTEFAN: De douăzeci de ani turcii stăpânesc Chilia și Cetatea Albă, că leșii n-au ținut învoiala. Atins la miazăzi, poporul ăsta trebuie să se ridice la miază-noapte. Sunt vro șase ani... Ioan Albert,... Iagelonul... craiul Poloniei[i]... ca un hoțoman năvălește în Moldova. Îl izbesc la Cosmin, în Dumbrava-Roșie, și-l duc învins, bolnav, umilit, până aproape de Lew. Doborâi trufia Iagelonului. A îngenunchiat la Colomeia Ștefan în fața Poloniei, îngenunchiă Polonia în fața lui Ștefan!... Pui stăpânire pe Pocuția. Primesc judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a frățâne-său. Să aleagă el hotarele și să ne facă lege. Și la ziuă pusă, împuterniciții lui nu vin. Și tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pârcălabul din Cernăuți, că leșii se arată pe supt poalele Haliciului. Apoi nu, Mario, nu se poate, trebuie să stăpânim Pocuția, că această bucată de pământ e mai mult moldovenească ca leșească, ș-o ținem zălog pe bani buni din punga strămoșilor, ș-o avem cu armele noastre, și Ștefan n-a murit încă...

UN CURTEAN: Măria-ta, pârcălabii.

ȘTEFAN (*face semn să vie*): Mario... lasă... lasă... (*Doamna Maria iese pe ușa din stânga.*)